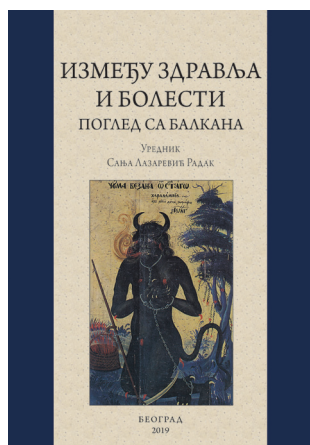

Приказ

Болест из угла хуманистике

Између здравља и болести: Поглед са Балкана. Ур. Сања Лазаревић Радак. Београд: Удружење фолклориста Србије, Универзитетска библиотека „Светозар Марковић“, 2019, 220 стр.

Зборник радова *Између здравља и болести: Поглед са Балкана*, који је уредила Сања Лазаревић Радак, резултат је рада на пројекту *Дунав и Балкан: културно-историјско наслеђе* Балканолошког института САНУ, који финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије. Зборник чини дванаест радова, а додат је и регистар болести које се у текстовима обрађују. Студије из различитих области хуманистике – историје, историје уметности, књижевности, етнологије, антропологије, лингвистике, политичког дискурса – обрађују неку од тема која се тиче везе између културе и болести.

Зборник отвара рад под насловом: *Bolesnik u predvorju Evrope: patografije balkanskih svetova* етнолога-антрополога Сање Лазаревић Радак и Томислава Ороза. У овој у основи имаголошкој студији даје се дијахронијски приказ слике о Другом (hetero-image) о Балкану, „бурету барута“ које се традиционално сматра болесним делом Европе. Грађа на којој аутори промишљају слику о Другом обухвата одабране деветнаестовековне књижевно-литерарне текстове, ратне извештаје и политичке анализе, као и савремене новинске чланке. Размишљајући у метафорама о болести (и здрављу), аутори показују да је представа о Балкану у последња два века више-мање конзистентна, упркос великим напорима које је, рецимо, идеологија СФРЈ улагала да се таква слика промени.

Историчарка уметности Љиљана Стошић у раду *Ликовне представе болести и оболелих на Балкану* говори о начинима приказивања болести људи, животиња, па и биљака у византијском и позновизантијском сликарству и уметности барока, где схватања о болести остају у оквирима јеванђељских и хагиографских циклуса ве-

заних за Христова и Богородичина чуда и чуда појединих светитеља. С обзиром на то да су болесни чланови породице, као грешка природе и непредвидиве генетске комбинаторике на Балкану, најчешће били скривани и прећуткивани пред даљом родбином, ауторка у другом делу студије на примерима показује да се у српској грађанској уметности 18. и 19. века тема болести испрва стидљиво појављује на жанр-сценама, портретима и аутопортретима, да би се тек крајем 20. и почетком 21. века одомаћила и у експлицитнијим формама.

Наредни рад у зборнику, *Демонски узрок болести и религиозно-магијски начин лечења* пољског медијеviste и слависте Павела Дзиадула, у извесном смислу се наставља на претходну студију у којој је указано да, према хришћанском веровању, болест долази од демона и из греха, односно да се може излечити преко молитве упућене свецима, Исусу или Богородици. Аутор анализира молитвене списе из двају рукописа Народне библиотеке Србије у којима се апокрифни детаљи, у виду елемената магијских формула (попут, рецимо, басми) веома суптилно прожимају с канонском хришћанском топицом. Раздвајање ова два слоја није могуће јер су канонски каткад повезани с апокрифним, о чему сведоче одређене заклетве.

У основи рада Биљане Сикимић (*Болест које нема: црви у ушима*) стоји претпоставка да је веровање у дијагнозу црва у ушима, односно поверење у технику извлачења црви цевчицом – а то је превара, мађионичарски трик који изводи Ромкиња – засновано на традиционалним медицинским знањима о црвима као последици запуштених рана. Ова студија прати хронологију знања о пракси вађења црва из ушију: од етнолошких извора с почетка 20. века (радови етнолога Тихомира Р. Ђорђевића и лекара Александра Петровића), преко истраживања медицинских просветитеља попут лекара Милана Јовановића Батута, до савременог, постмодерног тренутка, где ауторка за примере узима дело књижевника Васе Павковића и блогове на којима се обрађује ова тема. На тај начин се показује како се некадашњи традиционални методи лечења у савремености трансформишу у алтернативне.

Рад Росане Ратковчић и Сузане Марјанић (*Odnos tradicijske i konvencionalne medicine – sufijsko liječenje na primjeru šejha Mesuda efendije Hadžimejlića*) има дихотомијско устројство: уводни, теоријски део настао је као „фрагментарни мemento“ на почетку другог миленијума, када је у Републици Хрватској била остварена сарадња научне и алтернативне медицине, док се у другом делу, на основу методологије Мартина Лингса, даје интерпретативни приказ суфијског лечења као неконвенционалног начина лечења које у Босни и Херцегодини постоји паралелно с конвенционалном медицином. У раду се представља

суфијска пракса шејха Месуда Хаџимејлића, и то најпре његова породична традиција, затим приступ и начини лечења, пацијенти, болести и проблеми због којих су људи од њега тражили помоћ итд.

Јасмина Милановић (*Дом за нахочад Материнског удружења – узроци морталитета деце*) указује на значај Материнског удружења које је у Краљевини Србији и Југославији настојало да збрине напуштено децу најмлађег узраста, као и да заштити сиромашне и самохране мајке. Једно од значајних постигнућа Дома је то што је успео да смањи проценат смртности одојчади са првобитних 27% на чак 9%, захваљујући пре свега селидби у нову, наменски зидану зграду, као и великом ангажовању стручних лица. Материнско удружење је, такође, у великој мери подигло друштвену свест о положају жене у ондашњем друштву, у чему се огледа његов еманципаторски значај.

Историчарка уметности Драгана Ружић (*Историја и архитектура старих болница и апотека у Панчеву*) говори о првим лекарима (физикусима) у Панчеву и о низу здравствених здања: Контумац – карантин за путнике и робу (прва половина 18. века); Руски санаторијум Црвеног крста (1875); стара градска болница (1830–1836); Санаторијум др Алексића (1908); прве апотеке „Код црног орла“ (1792) и „Код Салватореа“ (1834), уз осврт на Гајићеву апотеку (1926–1927); парно купатило (1909) године. У анализи објеката, међу којима су и споменици културе, ауторка указује на одлике које сежу од поетике класицизма (који ревитализује античке стилове, попут дорског) до сецесије.

Историчари Ненад Нинковић и Горан Васин (*The First Encounter of Serbs with Smallpox Vaccination*) разматрају историјат вакцинације против великих богиња код Срба. Ова болест се, занимљиво је напоменути, појавила око 10.000 година пре Христа у северној Африци, а у 18. веку изазвала је велику смртност. У средишњем делу студије говори се о првом сусрету Срба с открићем вакцинације против великих богиња, и о напорима Стефана Стратимировића, митрополита и епископа Карловачке архиепископије, да се вакцина приближи Србима који су живели на територији Хабзбуршке монархије.

У раду Ане Мартиноске *Менталне болести као табу тема у савременој македонској књижевности (поводом романа Одбројавање Фросине Пармаковске)*, најпре се даје преглед савремених македонских аутора млађе генерације који у својим делима обрађују теме у распону од хомосексуалности и страха од одбацивања, преко насиља и малограђанског морала, па све до питања идентитета и актуелних политичких афера. Међу овим субверзивним ауторима налази се и Фросина Пармаковска, чији роман из 2017. године ауторка рада анализира, и то пре свега у духу родних и културолошких студија.

Љубица Анђелковић Џамбић (*Umjetnička reprezentacija bolesti kao otpora društvenom mainstreamu*) разматра схватање болести у аутобиографској поезији мултимедијалног панк уметника Ивице Чуљка, познатог као Сатан Панонски, и о функцијама болести у његовој изведби аутодеструктивног *body art*-а. У Чуљковом стваралаштву болест се поима као метафора изопштеништва и симбол другачијег сексуалног идентитета, а има и (ауто)терапијски учинак – представља услов за апсолутну слободу.

Јелена Вукићевић (*Рецепција забране пушења у земљама Балкана: случај Србије*) промишља на који начин је пушење у савременој Србији културно концептуализовано и какве су друштвене и политичке импликације таквог облика концептуализације. Рад је у основи дискурзивна анализа грађе коју чини најпре Закон о заштити становништва од изложености дуванском диму, затим његова медијска репрезентација, као и транскрипт седница Народне скупштине на којима се расправљало о Предлогу Закона, док се као теоријски оквир истраживања користи „говернменталистичка теорија ризика“. У материјалу који је анализиран доминантно је схватање по ком се пушење доводи у везу с недостатком или одсуством моралности.

Зборник затвара рад Ане Петровић Дакић (*Појмовне метафоре за болест – корпусни приступ*) у коме се именују и описују метафоре које се односе на болест, на основу примера уз Корпуса савременог српског језика Природно-математичког факултета Универзитета у Београду, мада су резултати истраживања потврђени на једнаком броју примера из корпуса *srWaC* (Serbian Web-based Corpus, тј. Корпус српског језика заснован на језику на интернету, који садржи примере с интернет страница с домена .rs). Утемељивши своју анализу на поставкама Душке Кликовац из студије *Метафоре у мишљењу и језику*, ауторка одређује болест као концепт који је овременењен. Метафоре о болести класификоване су у три велике групе: метафоре које болест приказују као живо биће, као силу и као предмет, при чему све оне – што је и очекивано – готово увек имају негативну конотацију.

Зборник радова *Између здравља и болести: Поглед са Балкана* најпре показује да Удружење фолклориста Србије и у пракси, а не само декларативно, на веома плодносан начин као методолошки темељ за истраживање фолклора поставља управо трансдисциплинарност. Највећа вредност зборника је управо у интердисциплинарном приступу и методолошком плурализму који, свакако, у радовима почивају на научној утемељености и одговарајућим теоријским поставкама. Текстови у зборнику обрађују актуелне теме, прилазе им на узбудљив начин и иду у корак са савременим тенденцијама у хуманистици, задржавајући при томе оно најбоље од, условно речено,

традиционалног приступа. Уредница зборника Сања Лазаревић Радак у предговору, између осталог, истиче да „аутори текстова успевају да се приближе и неретко надмаше домене истраживања здравља/болести које су се протеклих шездесет година појавили у оквирима европских и америчких друштвених и хуманистичких истраживања медицине“ (6–7). Стога овај зборник представља изузетан допринос не само фолклористици већ и хуманистици уопште. Такође, ова књига је резултат и веома успешне међународне сарадње која, поред трансдисциплинарности, представља један од задатака који је Удружење фолклориста Србије пред себе поставило: заступљене су студије српских, али и македонских, пољских и хрватских стручњака. Коначно, читалац ових радова засигурно ће се и добро забавити – биће заинтригиран и испровоциран одређеним темама и увидима.

МА Магда Миликић
Институт за српску културу,
Приштина–Лепосавић
Е-пошта: magdamilic95@gmail.com

Примљено: 23. 4. 2021.
Прихваћено: 20. 5. 2021.